

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Prezentowane w niniejszym tomie wyniki badań przeprowadzonych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości mają szeroki zasięg tematyczny.

Najobszerniejsze z opracowań: *Spory na tle umów o pracę, umów zlecenia i kontraktów menedżerskich członków zarządu spółek kapitałowych*, zawiera relację z badania 130 akt sądowych spraw rozpoznanych w latach 1994–2002. Rozstrzygnięcie sporów z tego zakresu bywa trudne z uwagi na ubogą regulację prawną. Kodeks spółek handlowych zawiera bowiem zaledwie kilka norm mających do nich zastosowanie, przepisy kodeksu pracy nie zawsze zaś „przystają” do specyfiki pracy świadczonej przez członków zarządu spółek kapitałowych. Istotna jest zatem znajomość orzecznictwa. W artykule przedstawiono większość kwestii rodzących konflikty w praktyce. Zostały też opisane najciekawsze sprawy.

Dwa opracowania dotyczące problematyki „prawa osobowego” wiążą się z pracami Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości.

Artykuł poświęcony **ubezwłasnowolnieniu** przedstawia wyniki analizy 385 wylosowanych akt sądowych z 10 sądów okręgowych w sprawach wszczętych po 1 stycznia 2001 r. i zakończonych prawomocnym orzeczeniem przed końcem 2004 r. Badanie zostało przeprowadzone w związku z informacjami o naruszaniu praw osób ubezwłasnowolnionych, które spowodowały (w 2002 r.) wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości oraz do sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka o zbadanie praktyki sądowej i podjęcie działań legislacyjnych mających na celu zwiększenie ochrony osób ubezwłasnowolnionych.

Wyniki badania pilotażowego akt spraw o **unieważnienie uznania dziecka i stwierdzenie nieważności uznania** były przyczynkiem do dyskusji w Zespole Problemowym Prawa Rodzinnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego nad potrzebą zmiany charakteru prawnego

uznania dziecka: czy powinno ono nadal być czynnością prawną, czy też powinno stanowić jedynie przyznanie (w określonej ustawowo formie) ojcostwa — nieskuteczne, gdy uznający ojcem nie jest. Istotne było ustalenie rzeczywistej roli tzw. prawdy genetycznej w praktyce sądowej w sprawach o unieważnienie uznania i stwierdzenie jego nieważności. Przedmiotem badania były akta wszystkich spraw wskazanej kategorii rozpoznanych w okresie czterech lat (od 1 lipca 2000 r. do 30 czerwca 2004 r.) przez sądy rejonowe w okręgach sześciu wylosowanych sądów okręgowych (spraw takich było 69). W aneksie do artykułu zostały zamieszczone opisy interesujących stanów faktycznych wybranych spraw.

„Czy prokurator, w sprawach z art. 412 k.c., może występować o dobrowolne spełnienie świadczenia przed uzyskaniem wyroku orzekającego jego przepadek?” — to temat rozważań opartych na wynikach badań zainspirowanych przez Prokuraturę Krajową. Analizą objęto akta 126 spraw z art. 412 k.c., zakończonych prawomocnie w 2004 r. i w pierwszej połowie 2005 r. Nowelizacja wskazanej normy, mającej przed transformacją ustrojową wyjątkowo „złą sławę”, miała przeciąć wcześniejsze spory, usunąć wątpliwości, stworzyć, skuteczny — a zarazem dostosowany do realiów „demokratycznego państwa prawnego” — środek „regagowania”, gdy ujawniono, że spełnienie świadczenia nastąpiło w wykonaniu czynności prawnej „niegodziwej”. Wyniki badania skłaniają do wniosku, że realizacja nadziei związanych z nowelizacją art. 412 k.c., dokonaną w 1990 r., jest jeszcze bardzo odległa. Nowa treść normy wywołuje — nieprzewidywane zapewne podczas jej nowelizacji — wątpliwości interpretacyjne.

Wskazane wyżej opracowania prezentują „prawo w działaniu”. Należy podkreślić, że w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, z reguły, badane są akta spraw sądowych, w których postępowanie zostało już prawomocnie zakończone. Nasze badania nie mogą bowiem zakłócać postępowania ani sprzyjać jego przewlekłości. Dlatego od daty prawomocnego zakończenia spraw do przygotowania ich badania, jego przeprowadzenia i opracowania wyników musi upłynąć pewien czas. Jego długość zależy od rodzaju spraw (stopnia ich skomplikowania, objętości akt itp.) i zakresu badania.

Zwykle najtrudniejszym zadaniem jest ustalenie zakresu badania i przygotowanie ankiety pozwalającej na zgromadzenie wszechstronnego materiału z akt spraw, który służy do dokonania ustaleń „statystycznych” i analizy dostrzeżonych problemów społecznych i prawnych.

W tych kwestiach zawsze możemy liczyć na życzliwe rady, konsultacje i pomoc ze strony naszego Instytutowego Kolegi, doświadczonego socjologa — Pana dr. Marka Marczewskiego, współautora wielu badań z zakresu problematyki przestępczości. Ma On często znaczący udział w przygotowaniu „narzędzi badawczych”, koniecznych do przeprowadzenia analiz spraw cywilnych, mimo że nie zawsze jest wymieniany jako współautor opracowań. Pragnę Mu za to niniejszym podziękować.

Jesteśmy też wdzięczni Państwu Prezesom Sądów i wszystkim „anonimowym” pracownikom sekretariatów sądowych za życzliwość i trud związany z przygotowaniem akt i ich przesłaniem do Instytutu. W Instytucie zaś — Pani Marcie Solarskiej, która akta do badań przyjmuje, czuwa nad ich bezpieczeństwem, zwraca po zakończeniu analiz. Jest to praca bardzo odpowiedzialna i ciężka (również w dosłownym znaczeniu).

W niniejszym tomie — poza wyżej wymienionymi analizami akt spraw sądowych — przedstawiamy komentarz do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2002 r., III CZP 72/01, z zakresu problematyki zasiedzenia gruntów Skarbu Państwa i gmin (ze szczególnym uwzględnieniem oceny dobrej i złej wiary samoistnych posiadaczy takich gruntów). Powstał on „na zamówienie” Departamentu Sądów Powszechnych Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z dniem 1 października 2005 r. upłynęło 15 lat od wejścia w życie ustawy z 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny (Dz.U. nr 55, poz. 321), przewidującej skreślenie art. 177 k.c. (stanowiącego, że przepisów o nabyciu własności przez zasiedzenie nie stosuje się, jeżeli nieruchomości jest przedmiotem własności państwowej). W związku z powyższym można oczekiwać znacznej liczby wniosków o stwierdzenie nabycia własności gruntów Skarbu Państwa i gmin przez samoistnych posiadaczy takich gruntów w złej wierze, którzy je posiadali w dniu wejścia wymienionej ustawy w życie. Artykuł 10 wskazanej ustawy przewiduje bowiem skrócenie o połowę terminu zasiedzenia: „jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy istniał stan, który według przepisów dotychczasowych wyłączał zasiedzenie nieruchomości, a według przepisów obowiązujących po wejściu w życie tej ustawy prowadzi do zasiedzenia, zasiedzenie biegnie od dnia wejścia jej w życie, jednakże termin ten ulega skróceniu o czas, w którym powyższy stan istniał przed wejściem w życie ustawy, lecz nie więcej niż o połowę”.

Nie można wykluczyć, że właściciele gruntów (Skarb Państwa, gminy) — przed dniem zakończenia biegu terminu zasiedzenia, liczonego od dnia wejścia ustawy w życie — wykazali zwiększoną aktyw-

ność w dochodzeniu wydania im gruntów (a tym samym spowodowali przerwanie biegu terminu ich zasiedzenia). Jest więc bardzo prawdopodobne, że problemy omawiane w prezentowanym tu komentarzu teraz właśnie okażą się bardzo aktualne i przydatne w praktyce. Ten wzgląd przesądził o zamieszczeniu rozważań związanych z problematyką wspomnianej uchwały Sądu Najwyższego.

Na zakończenie tej krótkiej prezentacji zawartości niniejszego tomu pragnę zauważyć, że za koncepcję przeprowadzonych badań, rzetelność ocen i prezentowane stanowisko w kwestiach prawnych odpowiada każdy z Autorów.

Elżbieta Holewińska-Łapińska